

Ámos 1,3-2,16

Východiska politické situace a politická situace doby Ámosovy

- Prorok Ámos je pokládán za prvního z písícih proroků – je to nejstarší ucelené dílo prorocké literatury.
- Je polemikou proti kultu „královské svatyně“ v Bét-elu. Je zde patrný protest proroka v Hospodinově jménu proti zbožšťování krále – kultu krále.¹
 - Král ve starověku byl vždy považován za prodloužení majestátu božstev. Byl tedy často pokládán za posvátného, spadajícího do božské sféry. Např. Egyptský faraón je pokládán za vtělení boha Hóra a jedná tedy s jeho autoritou; bohoslužebné úkony jsou jeho nezadatelným právem.
 - Král Starého Orientu je tedy prostředníkem mezi bohy a lidmi – posláním bylo: zajistit lidu spravedlnost, vítězství, pokoj, ale také zprostředkovat mu Boží požehnání, včetně úrodnosti země a plodnosti lidské i zvířecí.
 - Naproti tomu ve SZ král není včleněn do božských sfér. Zůstává podřízen smlouvě i Zákonu jako ostatní lidé. Pomazáním se sice stává posvátnou osobou (1Sam 24,11), která se stává jakoby adoptivním synem Hospodina, (viz. David a jeho synovství vzhledem k Bohu – srov. 2Sam 7,14; Ž 2,7;89,27n), nositelem jeho důstojnosti na zemi. Věrností vůči Bohu si zajišťuje ochranu a vítězství na vnějším nepříteli i blahobyt celého lidu. Jeho úkolem však zůstává: zachování spravedlnosti, uskutečňování cílů a závazků smlouvy a Zákona, bere na sebe při určitých příležitostech některé liturgické úkony jakožto vůdce národa = kněžský úřad.²
 - Jeho kněžský úřad, který před lidem zastával jej tak mohl často svádět k zabsolutizování své moci a ustavení svého kultu. - souvisí s: Izrael nemohl existovat zcela bez politické struktury. Pozemské království Izraele má být sice podřízené Bohu, ale vždy se zde projevuje prvek určitých ambicí jeho králů, které jsou někdy v rozporu se Zákonem.³
- Po rozdělení Izraelského království, které nastalo za Rechabeáma – izraelský „vzdorokrál“ Jorobeám odtrhl severní část Izraele od Judei – toto odtržení však velmi oslabilo vojenskou sílu celého Izraele. Z počátku Severní Izrael bohatl – z důvodu většího počtu lidí, úrodnější půdy a blízkosti obchodních center. Tato skutečnost vedla k potřebě osamostatnění – trvalého odtržení od Judei.⁴ Již král Jorobeám k udržení své politické moci, se snažil lidem své země nabídnout jinou náboženskou alternativu, která by udržela jeho lid v poslušnosti. Náboženství pomáhalo účinněji

¹ Srov. HOCHMANN, FRANTIŠEK. *Když mluvili proroci*. s. 144.

² Srov. GRELOT, PIERRE. *Král*. In LÉON-DUFOUR, XAVIER. *Slovník biblické teologie*. s. 179-180.

³ Srov. GRELOT, PIERRE a DEVILLE, RAYMOND. *Království*. In *Tamtéž*. s. 183.

⁴ Srov. JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. s. 70n.

udržet moc a později i kult krále, který Jorobeám potřeboval vytvořit. (Srov. 1Kr 12,26-33 - v tomto případě udělal lidem zlaté býčky, kterým se lid klaněl. - toto je však pohledem deuteronomistů, tedy pohled jihu, který pokládal sever za odpadlíky, protože si vytvořili svůj chrám. Tím se z hlediska jihu přijali jiný kult, který nebyl Jeruzalémský.)⁵

- Nástupem krále Omrího byla královská moc upevněna centralisticky. Napodoboval politické i kultovní praktiky úspěšných sousedních států. Též naháněl hrůzu ostatním územím – to dosvědčuje nápis na moábském kamenu: „*Omri, král Izraele, ... utlačoval Moába mnoho dní, protože Kémoš se rozhněval na svoji zemi. A jeho syn se stal jeho nástupcem a také řekl, že bude utiskovat Moába.*“ Podobně jako Šalomoun i on upevnil svoji moc skrze své svazky s cizinkami okolních národů.⁶
- Monarchická vláda Omríova rodu však vedla k hromadění obrovských majetků a nemovitostí králem ustanovenými kněžími, samotným králem apod. Rozdíly mezi bohatými a chudými se zvyšovaly. Rolníci se zadlužovali, a když nemohli zaplatit byli vyvlastňováni. To bylo proti duchu mojžíšského zákoníku, i když přísně vzato ne proti její literě, která vyžadovala, že nesmíš posunout mezní kámen svého bližního.⁷ - Proto vystoupilo mnoho proroků, kteří nejenže kritizovali tyto kroky monarchie, které byly neslučitelné s demokratickou teokracií, ale též kritizovali vybudovaný kult krále, který měl takovéto důsledky.
- Na scénu přichází prorok Eliáš,⁸ který zorganizoval své stoupence do jakési prorocké koleje a tak vyvíjel tlak na složky světské vlády, aby dosáhl náboženských reforem, které požadoval Eliáš. Achab, Omriův syn, měl velikou profesionální armádu, kterou samozřejmě dědili i jeho synové. Mezi úspěšné generály patřil Jehú, syn Nimšího, kterému se podařilo udělat převrat, který vedl k velké náboženské čistce (Vyvraždění královského rodu a představitelů baálovského kultu.) a znovunastolení náboženství Jahweho. Ovšem tato čistka nevyřešila trvalý konflikt mezi potřebou zachovat náboženskou ortodoxnost – udržet lidi po hromadě – a mezi potřebou přizpůsobit se světu – udržet stát při existenci. Proto Jehú i jeho následovníci královského trůnu brzy následovali příkladu Omrího, Achaba apod. - svévolné chování, kult krále, který pomáhal upevňovat moc, i když to bylo vždy v rozporu s mojžíšským zákonem a způsobovalo to v Izraeli nemalé sociální nespravedlnosti. - opět pohled jihu s Jeruzalémským kultem. Toto pojetí bylo následkem exilu, kde

⁵ Pak si Jorobeám v srdci řekl: "Nyní by se mohlo království navrátit k Davidovu domu. Kdyby tento lid chodil slavit obětní hody do Hospodinova domu v Jeruzalémě, obrátilo by se srdce tohoto lidu k jejich pánu, judskému králi Rechabeámovi. Mne by zabili a vrátili by se k judskému králi Rechabeámovi". Král se poradil a dal udělat dva zlaté býčky a řekl lidu: "Už jste se dost nachodili do Jeruzaléma. Zde jsou tvoji bohové, Izraeli, kteří tě vyvedli z egyptské země!" Jednoho býčka postavil v Bét-elu a druhého dal do Danu. To svádělo lid k hříchu. Lid chodil za jedním z nich až do Danu. Jorobeám udělal též domy na posvátných návrších a nadělal ze spodiny lidu kněze, kteří nepocházeli z Léviůvců. V osmém měsíci, patnáctého dne toho měsíce, zavedl Jorobeám svátek, podobný svátku v Judsku, a vystoupil k oltáři. Tak si počínal v Bét-elu: obětoval býčkům, které dal udělat, a ustanovil v Bét-elu kněze posvátných návrší, která nadělal. Vystoupil k oltáři, který dal udělat v Bét-elu, patnáctý den osmého měsíce, toho měsíce, v kterém si usmyslel zavést svátek pro Izraelce; vystoupil k oltáři pálit kadidlo.

⁶ Srov. i cit. JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. s. 71.

⁷ Srov. *Tamtéž*

⁸ Pozn. autor: *Elijášův život i jeho skutky jsou neméně významné, ale v tomto kontextu plně nazapadají do vývojového scénáře.*

autoři jednotlivých knih tímto způsobem interpretovali důvod exilu. Přestoupení zákona.⁹

- Stejně král Jorobeám II., jeden z potomků Jehúova rodu a současník proroka Ámose, se zřejmě nevyhnul nastavené linii svých předků ve zdůrazňování královského kultu. Jorobeámovo panování bylo obdobím relativního klidu. Proto se zdá, že právě tento klid vedl k upevňování královské moci, kultu, ale hlavně sociálního napětí, které vznikalo vykořisťováním lidí pomocí daní, chrámových poplatků apod.¹⁰

Život proroka Ámosa vzhledem k Am 3,9-4,5

- Jeho jméno znamená „*On (JHVH) nesl*“ (též: „*zatížený [břemenem]*“, pozn. překl.) Nadpis, který v této formě není Ámosův, podává zprávu o osobě a době proroka:
- „*Slova Ámose, který byl z tekójských drobořavců. Měl vidění o Izraeli za dnů 'judského krále Uziáše a za dnů izraelského krále Jarobeáma, syna Jóašova, dva roky před zemětřesením.*“ (1,1).
Kdo mu zakazuje mluvit, ten by mohl zakázat, aby mluvil JHVH.
- Ámos je rolník z Tekóy, majitel stáda a morušových sadů, tedy z místa v Judei asi 17 km od Jeruzaléma a 8 km jihovýchodně od Betléma. Svůj úkol být prorokem si však sám nevybral. JHVH ho zdolal a poslal do Severní říše, do Izraele (srov. Jr 20,7) – to je jeho jedinou autoritou a legitimací pro kázání, kárání a upomínání lidu. Poněvadž si Ámos nemusí vydělávat na živobytí prorockou činností, před králem, Chrámem, kněžími a jinými, kteří žijí z politiky a náboženství, je svobodný = byl poměrně zámožný a na svou dobu dostatečně vzdělaný.¹¹
- Doba jeho působení je dána dobou vlády krále „*dvěma roky před zemětřesením*“ (1,1). Jako dobu jeho působení tedy můžeme předpokládat několik měsíců nebo týdnů v roce 760 pr. Kr.
Archeologické vykopávky potvrdily, že v Galilei krátce po r. 760 př. Kr. zemětřesení bylo.
- Ámos navštívil hlavní město království Samaří, Gilgál, svatyně v Bét-elu a Danu. Seznamoval se s poměry a přitom poznával různé kazy společnosti. - Lid spoléhá v pochybné sebedůvěře na zvrácený kult býčků; věří, že vnější zbožnost a schopnosti mu zajistí existenční základnu. - *Je také jasné, že podobně jako v Judei byli lidé v Izraeli ovlivněni kulty jednotlivých náboženství pohanů. Veškerá symbolika, kult i jednotlivé náboženské projevy Jahwistického kultu byly přejaty nebo ovlivněny kulty jiných náboženství. (pozn. Autora)*¹²

⁹ Srov. JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. s. 71-73 a RENDTORFF, ROLF. *Hebrejská bible a dějiny*. s. 68-76.

¹⁰ Srov. RENDTORFF, ROLF. *Hebrejská bible a dějiny*. s. 73.

¹¹ Srov. HOCHMANN, FRANTIŠEK. *Když mluvili proroci*. s. 144. a UNFRIED, ROSWITHA. *První zákon II-3. Proroci: Ti kteří volají, upomínají a těší*. Edice Linzer Fernkurse. s. 2.

¹² Srov. *Tamtéž*.

- *Během vlády Jarobeáma II (782-747 př. Kr.) Severní říše požívala hospodářského rozkvětu a politické síly. Izrael ovládal důležité obchodní cesty ze severovýchodu (Mezopotámie) na jihozápad (Egypt). Vykopávky ve starém Samaří ukazují, jak nádherný palác zde byl vystavěn, resp. jak nákladné stavby mohla horní společenská vrstva stavět. Mohlo se to dít pouze na náklady chudých: bohatí stále více bohatli, chudí chudli. Ámos pranýřuje tento hospodářský systém, který vykořisťuje a diskriminuje chudé, a to jak jednoznačnými slovy, tak náboženskou praxí. Víra v mocného Boha Izraele je zneužívána k ospravedlnění (a) sociálního pořádku a - prostřednictvím kultické bohoslužby - k uchlácholení svědomí.¹³*
- Proto Ámos spojuje kritiku kultu s kritikou společenských nešvarů. Bohatí žijí v nadbytku dober, která berou chudým, která jsou pro ně existenčním minimem. Tak se lidé ve stále větším měřítku stávají díky zadlužení otroky bohatých (2,6.7a; 4,1; 5,7;8,4.6). Poklady, nahromaděné v Samaří, pocházejí z útlaku, násilností a loupeží (3,9-11). Paláce a zděné domy se vyznačují nevyhovitelnou nádherou (5,11n). Luxusní život těch, kteří udávají tón, je ukolébán jistotou. Užívají si, aniž by se báli Božího soudu. To nejlepší z nejlepšího je jim tak akorát (srov. 6,4-6). Tato arogantní sebejistota je varováním: „Proto nyní budou přestěhováni v čele přesídlenců, ustane hodokvas povalečů“ (6,7).
- Popsané nešvary nejsou pouze přečinem proti bližnímu; odrážejí rovněž špatně pochopenou jistotu spásy. Je pohrdáno JHVH právem. Izraelité jsou svobodni díky tomu, že je osvobodil sám JHVH (2,10); přitom několik málo z nich žije v nespravedlivě získaném nadbytku, zatímco většina izraelských bratří upadla díky dluhům do závislosti a otroctví (2,6-8.10). Ámos ve jménu JHVH vyvolává do povědomí základní požadavky blíženecké lásky.
- Tímto způsobem se sociální kritika stává kritikou kultu (= kritikou náboženskou). Kdo takto zachází s příslušníky JHVH lidu, ten pohrdá příkazy Boha Zachránce. Stále větší počet obětí či oběti stále větší nemohou nahradit právo a spravedlnost. Kultická bohoslužba se může stát sebeklamem. Požadavek kněží k poutím do státní svatyně (4,4n) se stává pokřivením bohoslužby; Izrael takto slouží nikoliv JHVH, nýbrž sebelásce a touze po slávě. Ámosovi nejde o zrušení bohoslužeb, ale o spojení služby Bohu se službou k bližnímu.

¹³ UNFRIED, ROSWITHA. *První zákon II-3. Proroci: Ti kteří volají, upomínají a těší*. Edice Linzer Fernkurse. s. 2.

- K tomu náleží další hledisko: Izrael nežije v předem dané situaci, jakoby již byl spasen a tedy se mohl chovat jak by chtěl. Nemůže se odvolávat ani na vyvolení ze strany JHVH (3,2), ani si nemůže nárokovat přednostní postavení díky záchraně z Egypta; také jiné národy zakusily JHVH vedení (9,7).
- Ámosovi žáci jeho hlásání předávali dále a nakonec i sepsali. Přitom byla zachycena jak přesná prorokova slova, tak byl jejich obsah aktualizován na novou situaci nových posluchačů. Deuteronomistické přepracování chtělo bezprostředně po r. 587 (zánik Jižní říše) ukázat, že i Judea a Jeruzalém právě tak stojí pod Božím soudem (srov. 2,4n; 6,1). Tomuto účelu slouží rozpoznávání dějin spásy (2,10-12; 3,1b; 5,25). Napomínající styl (srov. 4,6-12) a popis úlohy proroka (srov. 2,11n; 3,7; 7,16) pochází z deuteronomistické redakce. Dnešní formu kniha dostala teprve po babylónském exilu. Vypovídá o naději, že soud není posledním JHVH slovem. Konec babylónského zajetí ukázal: JHVH může skrze soud a po něm skutečně přinést spásu (srov. 5,8; 9,6). Závěr (9,11-15) tedy mluví o konečné (=eschatologické) spáse, která je ve SZ myšlena téměř výhradně na tomto světě.¹⁴

Čtyři přestoupení Izraelem

- **První přestoupení:** „prodávají spravedlivého za peníze, nuzného za pár opánků.“ - Prodaní člověka je podle Božího zákona trestáno smrtí stejně jako krádež. Na zločinném zacházení s člověkem a bratrem ukazuje prorok trestuhodnou zvrhlost Izraele. Zbavovali se člověka spravedlivého, to je takového, který se věrně držel Hospodinova zákona; i nuzného, potřebného, který byl odkázán na bratrskou pomoc druhých. Tímto porušovali Hospodinovu smlouvu a zřejmě se dotýkali Božích práv, jež chrání lidi ponížené a chudé. Jednali tedy stejně jako okolní pohanské národy obchodující s otroky.
- **Druhé přestoupení:** Šlapou do prachu země na hlavách ubožáků, na scestí zavádějí pokorné.“ - Šlo zřejmě o nevybíravé až nelidské metody bohatých a mocných Izraelců vůči chudým a bezmocným. Byli hluší k jejich úpění a bídě. Prorok chce říci, že mnozí jdou za svými cíli přes mrtvoly druhých, které zašlapali do prachu a zničili. Nebo šlapou po prachu, který si oni sypou na hlavu jako kajícníci, tedy znevažovali pokání.
- **Třetí přestoupení:** „syn i otec chodí k nevěstce, a tak znesvěcují Hospodinovo svaté jméno.“ -

¹⁴ UNFRIED, ROSWITHA. *První zákon II-3. Proroci: Ti kteří volají, upomínají a těší*. Edice Linzer Fernkurse. s. 2.

Nejde pouze o problém mravní, ale náboženský. Izrael propadl kultu plodnosti i v tom, že podle jeho vzoru pěstuje ve svých svatyních, označených Hospodinovým jménem, sakrální prostituci, proti níž Ámos vystupoval. Napodobením plodivé funkce božstva, totiž stykem především s chrámovou kněžkou (nevěstkou), lidé se snažili vynutit si na božstvu větší plodnost půdy, stád a rodiny. - existenciální zajištěnost v plodnosti.

- **Čtvrté přestoupení:** „rozvalují se na zabavených oděvech při každém oltáři. Vydřené pokuty propíjejí ve víně v domě svého boha. „ - podle zákona směl být svrchní oděv, byl-li vzat do zástavy vrácen večer dlužníkovi, aby se měl v noci čím přikrýt. Zde zřejmě ztratili cit vůči těm, kteří byli zadluženi a nemohli nijak splatit svůj dluh. Vzali jim vše i plášť, i když jej nepotřebovali, neboť měli dostatek z poplatků a pokut, které byly chrámu odváděny, někdy možná i násilně. - Bič mluví o kultu Baala, který takové předpisy neznal a lid si ochotně upravoval Boží příkazy. Aby měli dobré svědomí, použili zastaveného roucha k nějakému bohoslužebnému úkonu. Dokonce pořádali obětní hostiny a víno si opatřovali z různých pokut, často vynucených neprávem.
- Proroci zaujímali k právním předpisům zákona velice diferencovaný postoj. Nikdy nepochybuji o ceně JHVHem darovaných příkázání pro společný život lidu; ale co nejjasněji a nejostřeji kritizují způsob převádění těchto norem do skutečného života. Jde jim přitom o obě oblasti: o postoj člověka vůči JHVH; a o život ve společenství. Obě tyto oblasti se mají nejen JHVHovým příkázáním řídit, ale mají jim být úplně proniknuty a prostoupeny.¹⁵
- Často vedle oficiálního kultu kvetla pověra a modloslužba, sociální příkázání byla tak překroucena, že v nich už chudí a ukřivdění nenacházejí ochranu. Právo a spravedlnost znamenaly pro proroky velice mnoho.¹⁶

Mravně náboženská situace

- Severní izraelská říše byla v hospodářském rozkvětu a rozplývala se v radovánkách vezdejšího života. Mravně zpustlá a pro záhubu zralá severní říše se vyznačuje luxusem, sexuální zvráceností a náboženským pokrytectvím (Am 2,6-8). Ještě patří k dobrému tónu putovat do celostátních svatyní v Bételu (Am 4,4) a v Danu (Am 8,14), ale náboženské oběti jsou jen záminkou a podnětem k bujným a prostopášným hodům.¹⁷

Vlastní exegeze Ámos 1,3-2,6

- Každá prorocká kniha byla ohlášením soudu a též ohlášením spásy. Nápadné je však, že žádná prorocká kniha neobsahovala výlučně ohlášení soudu a spásy pro Izrael. Ámos je podobně jako prorok Jeremiáš poslán, aby ohlašoval JHVH nároky národům Starého orientu i všem

¹⁵ Srov. UNFRIED, R. Příkázání a zákon. - *První zákon I-5*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2000, s. 21.

¹⁶ *Tamtéž*

¹⁷ LÄPPLE, A. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 212.

lidem. Vždyť nelze přehlédnout vykořisťování, ponižování, vraždy, sexuální zvrácenost, pošlapávání lidské důstojnosti. I tyto národy, stejně jako Judu a Izraele čeká soud.

- Prorok též kritizuje války a výpady těchto národů i Izraele proti jiným národům. Těmito válkami vždy trpěli a byli vykořisťováni chudí lidé. Nadto je třeba podotknout, že válka z hlediska Tóry je možná pouze tehdy, kdy jde skutečně o přežití, když je ohroženo právo na život člověka, skupiny lidí i celého národa. Proto tak ostré odsouzení. (JHVH nazazuje svoji moc jen tehdy, když jde skutečně o přežití, když je ohroženo právo na život člověka, skupiny lidí, celého národa.)¹⁸
- Každé z vyslovených soudů se děje podle následujícíhoustru:
 - *Úvod:* Takto praví Hospodin: Proto trojí přestoupení... ba pro čtveré, neodvrátím od něho svůj hněv – 3+4=7 = úplnost zvrácenosti.
 - *Střídání vyhlášení trestu*¹⁹ *se specifikací provinění*
 - *Závěr:* u některých soudů ukončeno slovy: „řekl Hospodin“, „řekl Panovník Hospodin“, „je výrok Hospodinův“.

v. 3-5

- Damašek byl hlavním městem aramejského království. Tamější vládcové zřejmě pobíjeli lidi v Gileádu. Tímto místem je míněno východojordánské území – území kmenů Rúben, Gád a Manases, které bylo za vlády aramejského krále Ben-hadada I. a Chazaela, kteří sužovali tuto severoizraelskou část za králů Jórama, Jéhua, Jóachaze. Aramejci byli v té době velmi nebezpeční.
- Kir bylo podle Am 9,7 pravlastí Aramejců. To bylo kdesi na východě, kam byl tento národ po dobytí Damašku Asýřany přestěhován. Podle Ámose to je Boží trest za způsobená bezpráví.
- Tak byly zničeny ohněm Chazaelův dům i Ben-hadadovi paláce – tedy příbytky, králů
- Přerazím závoru Damašku ≈ vtrhnutí a vyplenění nejen města, ale i kultu. (srov. 5b)²⁰

v. 6-8

- Gáza byla nejdůležitějším městem Pelišťejců. Pelišťejci, byli pro Izrael i Judeu vždy velikým nebezpečím. Ti stále napadali území Izraele i Judy a získávali odtud zajatce. Protestuje tak proti zotročení zajatců, které byli podle slov Ámose buď 1.) Edómu vydávány, nebo 2.) byli takto oslabeni proti výbojům Edómu. Proto též padnou ohněm hradby a paláce Gázy, Lidé v

¹⁸ Srov. UNFRIED, R. *Na cestě do Země zaslíbené. - První zákon 1-4*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2000, s. 15.

¹⁹ Trest je chápán vždy jako následek hříchu, ne Boží pomsta.

²⁰ Srov. BÍČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 95-96.

Ašdódu, Aškalónu a Ekrónu – Pelištějských městech budou pobiti i s jejich vládci.²¹

v. 9-10

- Týr byl jedním z nejmocnějších foinických městských království a jako takový byl představitelem celé Foinikie. V tomto národě byl král povýšen na úroveň božstva. Z tohoto národa vycházela královna Jezábel, která vnášela do Izraele pohanství. Vzhledem k dřívějším dobrým vztahům Týru s Izraelem se dá těžko usuzovat, že by Týr napadal Izrael a odváděl zajatce a tím oslaboval Izrael proti Edómcům, nebo jim je prodával, čímž zapomněli na uzavřenou smlouvu.²²

v. 11-12

- Mezi Edómem a Izraelem trvalo prastaré nepřátelství (Srov. Gn 27,39), které nedokázalo překlenout ani vědomí příbuznosti. Edómcí jistě těžce nesli, že byli dosti dlouho vasaly izraelské říše – za Davida i Šalomouna a druhých. Zde chybí závěr (viz.: mustř soudů).²³

v. 13-15

- Amonovci, nebo synové Amonovi, jež byl semitský národ, byl vždy velikým nepřítelem Izraelců. Stále si totiž dělali nárok na území spravované kmeny Rúben a Gád. Amónský král byl též představitelem božstva, tedy neomezený vládce, který šířil své náboženství (stavění býčích svatyní v Bét-elu a Danu), utlačoval chudé a bojoval stále o územní nadvládu. Avšak nejhorším činem, který Ámos kritizuje je, že při svých vpádech roztínali těhotné ženy.²⁴

v. 2,1-3

- Moáb byl jižní soused Amónovců. I když je Moáb pradávnný nepřítel Izraele i Judy, Moáb není souzen za čin, kterým se provinil na Izraeli. Podle Ámose spálil kosti edómského krále na vápno – tedy zničil a pošlapal jeho památku. O tomto činu však z historických zpráv nic nevíme. Možná, že se chtěl tímto pomstít edómskému králi za to, že se zúčastnil po boku Izraele a Judy boje proti moábskému králi Měšovi (2Kr 3,9n)²⁵

v. 2,4-5

- Juda je bratrská země a bratrský lid Izraele, má s ním společného Boha i zákon. Avšak Juda, který zná Hospodina a jeho vůli se zpronevřuje poslání Božího svědka a sám se naopak dává strhnout pohanstvím svého okolí k neposlušnosti Božího zákona, jehož příkazem je věrnost

²¹ Srov. BÍČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 96.

²² Srov. *Tyrus in Příruční slovník biblický* a BÍČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 96-97.

²³ Srov. BÍČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 97.

²⁴ Srov. Srov. BÍČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 97.

²⁵ Srov. BÍČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 97.

Hospodinu. Zapomíná, že všechno, co odporuje tomuto zákonu je modloslužba a jejím plodem je vykořisťování lidu, podobně jako je tomu i v Izraeli.²⁶

v. 2,6-8

- **První přestoupení:** „prodávají spravedlivého za peníze, nuzného za pár opánků.“ - Prodaní člověka je podle Božího zákona trestáno smrtí stejně jako krádež. Na zločinném zacházení s člověkem a bratrem ukazuje prorok trestuhodnou zvrhlost Izraele. Zbavovali se člověka spravedlivého, to je takového, který se věrně držel Hospodinova zákona; i nuzného, potřebného, který byl odkázán na bratrskou pomoc druhých. Tímto porušovali Hospodinovu smlouvu a zpupně se dotýkali Božích práv, jež chrání lidi ponížené a chudé. Jednali tedy stejně jako okolní pohanské národy obchodující s otroky.
- **Druhé přestoupení:** Šlapou do prachu země na hlavách ubožáků, na scestí zavádějí pokorné.“ - Šlo zřejmě o nevybíravé až nelidské metody bohatých a mocných Izraelců vůči chudým a bezmocným. Byli hluší k jejich úpění a bídě. Prorok chce říci, že mnozí jdou za svými cíli přes mrtvoly druhých, které zašlapali do prachu a zničili. Nebo šlapou po prachu, který si oni sypou na hlavu jako kající, tedy znevažovali pokání.
- **Třetí přestoupení:** „syn i otec chodí k nevěstce, a tak znesvěcují Hospodinovo svaté jméno.“ - Nejde pouze o problém mravní, ale náboženský. Izrael propadl kultu plodnosti i v tom, že podle jeho vzoru pěstuje ve svých svatyních, označených Hospodinovým jménem, sakrální prostituci, proti níž Ámos vystupoval. Napodobením plodivé funkce božstva, totiž stykem především s chrámovou kněžkou (nevěstkou), lidé se snažili vynutit si na božstvu větší plodnost půdy, stád a rodiny. - existenciální zajištění v plodnosti.
- **Čtvrté přestoupení:** „rozvalují se na zabavených oděvech při každém oltáři. Vydřené pokuty propíjejí ve víně v domě svého boha. „ - podle zákona směl být svrchní oděv, byl-li vzat do zástavy vrácen večer dlužníkovi, aby se měl v noci čím přikrýt. Zde zřejmě ztratili cit vůči těm, kteří byli zadlužení a nemohli nijak splatit svůj dluh. Vzali jim vše i plášť, i když jej nepotřebovali, neboť měli dostatek z poplatků a pokut, které byly chrámu odváděny, někdy možná i násilně. - Bič mluví o kultu Baala, který takové předpisy neznal a lid si ochotně upravoval Boží příkazy. Aby měli dobré svědomí, použili zastaveného roucha k nějakému bohoslužebnému úkonu. Dokonce pořádali obětní hostiny a víno si opatřovali z různých pokut, často vynucených neprávem.
- Proroci zaujímali k právním předpisům zákona velice diferencovaný postoj. Nikdy nepochybují o ceně JHVHem darovaných přikázání pro společný život lidu; ale co nejjasněji a nejostřeji kritizují způsob převádění těchto norem do skutečného života. Jde jim přitom o obě oblasti: o postoj člověka vůči JHVH; a o život ve společenství. Obě tyto oblasti se mají nejen JHVHovým

²⁶ Srov. BIČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 97-98.

příkázáním řídit, ale mají jim být úplně proniknuty a prostoupeny.²⁷

- Často vedle oficiálního kultu kvetla pověra a modloslužba, sociální příkázání byla tak překroucena, že v nich už chudí a ukřivdění nenacházejí ochranu. Právo a spravedlnost znamenaly pro proroky velice mnoho.²⁸

v. 9-12

- Hrozným stavem, v němž žije Izrael, není vinen Hospodin. Dal svému lidu všechny předpoklady k všestranně bohatému životu. Dal mu zemi a podrobil mu její původní obyvatele, Emorejce. Byl to lid zdánlivě neporazitelný s hrazenými městy, válečnickými zkušenostmi, vyspělou kulturou. Slova „zničil jsem je od koruny až ke kořenům“ vyjadřují, jak velké a naprosté bylo Hospodinovo vítězství pro Izraele. Avšak Izrael sám toto vítězství znehodnotil tím, páchal tato bezpráví (srov. v. 6-8). Hospodin prokázal svou moc a milost Izraeli v ještě daleko větší míře už tehdy, když přemohl tak obrovskou duchovní a politickou moc, jakou byl Egypt, když vyrval z jeho spárů svůj lid a provedl ho všemi nebezpečími čtyřicetileté výchovné cesty pouští. Navíc se postaral o to, aby lid nikdy neztratil zdroj své existence, totiž obecnství s ním, a proto mu posílal proroky a nazíry. Byli to lidé povolání Hospodinem, charismatikové, kteří měli napomínat, varovat, potěšovat a povzbuzovat Boží lid. Svévole mocných v Izraeli ovšem usilovala tento vliv Božích poslů co nejvíce omezit a z proroků učinit své poslušné služebníky.²⁹

v. 13-16

- Proto tato nevěrná země bude zničena vpádem cizích vojáků, jak lze usuzovat z věty: „země bude pod vámi rachotit“ Může to být i zemětřesení podle Am 1,1. Vzhledem k tomu, že se již mluví o soudech nad okolními národy, Judou a Izraelem, je patrné, že je tato část vložena deuteronomistickou redakcí, tedy nejdříve po pádu Izraele (Samaří), tedy v době asyrské nadvlády nad Izraelem, ale též je pravděpodobné i v době exilu, kdy deuteronomistická redakce nabývala zvlášť velký význam pro vysvětlování dějin spásy Židů.³⁰

²⁷ Srov. UNFRIED, R. Příkázání a zákon. - *První zákon 1-5*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2000, s. 21.

²⁸ *Tamtéž*

²⁹ Srov. BIČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 100-101.

³⁰ Srov. BIČ, M. A kol. *Dvanáct proroků. Starý Zákon – překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. s. 101. a RENDTOLF, R. *Hebrejská bible a dějiny*. Praha: Vyšehrad, 1996. s. 278.